

ταύτην, ἐπὶ τῶν δύο πλευρῶν ἐφ' ὧν γίνονται εὐχαὶ ὑπὲρ τῆς ἀναρρώσεως τοῦ ἀσθενοῦς, δὲν ὑπάρχουσι τὰ καταχθόνια ἐκεῖνα πτερωτὰ πνεύματα, παρίστανται δὲ ἐπὶ τῶν δύο ἄλλων, ἐφ' ὧν ὁ ἀσθενὴς φαίνεται μὴ ἐσοχόμενος πλέον ὑπὸ ματαίων ἐλπίδων, καὶ προπαρασκευαζόμενος εἰς τὸν θάνατον.

Ο ΝΑΠΟΛΕΩΝ

Πιστεύων τὸ πεπρωμένον.

« Ἡ σφαῖρα ἦτις θὰ μὲ φονεύσει
δὲν ἐχύθη εἰσέτι. »
ΝΑΠΟΛΕΩΝ.

Αἱ νύκτες ὑπὸ τοὺς τροπικοὺς εἶναι ὥραϊαι καὶ μεγαλοπρεπεῖς. Εἰς τὸν οὐρανὸν, ὡς εἰς πλατεῖαν ἀργυρᾶν σινδόνην, λαμποκοπᾷ ἡ φλογερὰ κόνις τοῦ θρόνου τοῦ Ὑψίστου, τὸ ἀναιρήμετον πλῆθος τῶν ἀσέρων! Μάρτυς τοσούτων θαυμασίων, ὁ ψυχρότερος ἄνθρωπος, ὁ πλέον ἀναισθητός εἰς τὰς μεγάλας τῆς φύσεως σκηνάς, βιάζεται νὰ εἴπῃ μετὰ τοῦ προφητάνεκτος: « οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ! »

Ὁ Ναπολέων ἡγάπα τὰ μέγιστα νὰ ἐγκύπτῃ εἰς τὴν παρατήρησιν τῶν οὐρανίων σωμάτων καὶ φαινομένων. Φαίνεται ὅτι οἱ μυστικοὶ δεσμοὶ οἱ συσχετίζοντες τὸν ἀνθρώπινον νοῦν μὲ τὸν ἄπειρον νοῦν τὸν κυβερνῶντα τὴν οἰκουμένην, ἦσαν ἰσχυρώτατοι καὶ ἐντελέστατοι εἰς τὴν καρδίαν του.

Ὅτε ἦτο εἰς τὴν Ἀγίαν Ἑλένην, ἠσθάνετο μεγίστην εὐχαρίστησιν, ὡς αἰετὸν τὸν ἐφευγεν ὁ ὕπνος, νὰ ἐξέρχεται ἀπὸ τὸν μικρὸν τοῦ κοιτῶνα, καὶ νὰ περιπατῇ εἰς ἐράχους κρημνῶδεις καὶ ἀποτόμους. Μὲ ῥάχιν ὀλίγοντι κυρτὴν, μὲ χεῖρας ἐσταυρωμένας ὀπίσω, μὲ βῆμα βαρὺ ἀλλὰ σρεῖον, ἀνέβαινε κυκλοειδῶς ἕνα εἰς τοὺς ἐράχους, οἵτινες περιεζώνουν τὴν κατοικίαν του, ἐσταμάτα εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, καὶ ἐκεῖθεν περιέφερε τὸ βλέμμα εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ καὶ τὴν ἄπειρον ἑκτασιν τοῦ οὐρανοῦ, εἰς τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος καὶ τοὺς ἀστέρας τοῦ στερεώματος. Τὰ ἡσυχὰ βλέμματα τοῦ ἥρωος δὲν ἐδικαιολόγουν ποσῶς τὴν ἀνισυχίαν ἣτις εἶχε συσσωρεύσει εἰς μικρὰν τινα νῆσον τὸν τρομερὸν ἐκεῖνον ἀριθμὸν τοῦ εὗλου καὶ τῶν στρατιωτῶν, διὰ νὰ φυλάξωσι τὸν ἐνδοξὸν αἰχμάλωτον.

Ἀλλ' ὁ Ναπολέων, μεταξὺ τῆς νεκρᾶς ἐκείνης φύσεως καὶ τῶν ἀγρίων ἐράχων, ἐνόμιζεν εἰσέτι ἑαυτὸν εἰς τὸ πεδῖον τοῦ Λουστερλίτζ, ἡ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ τετραγώνου τῆς φρουρᾶς του ἐν Βατερλώ. Ἐβλεπεν ὅλα τὰ περὶ αὐτὸν χωρὶς παρατήρας, χωρὶς θυμοῦ, χωρὶς ἀγανακτικῆς. Δὲν ἦτο Μάριος καθήμενος ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῆς Καρχηδόνας, ἡ ἀποφεύγων τὸν θάνατον εἰς Μιντούρναν· οὔτε Διοκλητιανὸς καλλιεργῶν τοὺς θριδικὰς του εἰς Σάλωνα· ἦτο ὑπεράνω καὶ τοῦ Μαρίου καὶ τοῦ Διοκλητιανοῦ, ἐφάμιλλος τοῦ Καίσαρος, τοῦ Ἀλεξάνδρου, τοῦ μεγάλου Καρόλου· ἦτο ὁ Ναπολέων εἰς τὸ Καλθάρειον τῆς δόξης!

Ἐνῶ μίαν ἡμέραν, ἐστηριγμένος ἐπὶ τοῦ βραχίονος ἐνὸς τῶν πιστῶν ὀπαδῶν του, παρετήρει τὸν λιμένα τῆς ἁγίας Ἑλένης, μεστὸν ἀπὸ πλοῖα ἐμπορικὰ ἐλθόντα ἐξ Ἰνδιῶν, ὁ ἥχος κώδωνός τινος προσέβαλε τὴν ἀκοήν του. Ὁ ἥχος ἤρχετο ἀπὸ πλοῖον Ὀλλανδικόν,

καὶ ἐσήμαινεν ὅτι τὸ πλήρωμα, συναθροισθὲν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἐμελλε νὰ παρασταθῇ εἰς τὴν ἐωθινήν προσευχὴν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ θεῖα παραγγέλματα τοῦ ἱερέως. Ὁ ἥχος ἀνεκάλεσεν εἰς τὴν μνήμην τοῦ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν καθολικὴν Κορσίδα, καὶ ἀμέσως ὁ αὐτοκράτωρ ἀνέτριχλασεν· ἡ ὥραία του φυσιογνωμία, φωτιζομένη ἀπὸ τὰς πρώτας ἀκτίνας τοῦ ἡλίου, ἐξήγει γλυκὺ τι αἶσθημα, ἐσωτερικὴν τινα ἡδονὴν πηγάζουσαν ἀπὸ φιλάτας ἀνενθυμίσεις.

« Ἄ! πῶς ὁμοιάζει, εἶπε μὲ τόνον φωνῆς ἀνέξηγτον, τὸν ἥχον τοῦ κώδωνος τοῦ Μαλμαϊζῶν. Ναὶ τὸν ὁμοιάζει! . . . Πόσον ὁ ἥχος αὐτὸς μ' εὐχαριστεῖ! »

Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἐκυψε τὴν κεφαλὴν καὶ ἤκουσε τοὺς τελευταίους κτύπους τοῦ κώδωνος μὲ τὴν αὐτὴν ἀνισυχίαν τῆς μητρὸς ἣτις μετᾷ, διὰ τοῦ παραπετάσματος τῆς κοιτίδος, τὰς πνοὰς τοῦ κοιμωμένου τέκνου τῆς· ἀφοῦ δὲ ἡ ἀκοή του ἀπερρόφησε καὶ τὴν τελευταίαν ἡχὴ τῆς χαλκίνης ἐκείνης φωνῆς, στραφεὶς πρὸς τὸν σύντροφόν του εἶπε·

— « Διεύθυνα ὑπὲρ τὰς εἰκοσι μάχας, ὅπου δύο χιλιάδες πυροβόλων καὶ ἐπέκεινα ἐπυρσοκρότουν· σημείωσαι ὅτι καὶ αἱ φρικταὶ ἐκεῖναι ἐκπυρσοκροτήσεις ἔχουσι τὴν ποιήσιν των. Καὶ ὅμως! ὁ κρότος των δὲν συνεκίνησε ποτὲ τὴν ψυχὴν μου, ἐνῶ ὁ ἥχος ἐνὸς κώδωνος ἐπενεργεῖ πάντοτε παραδόξως ἐπ' ἐμέ. Ἄμα προσβάλλει τὴν ἀκοήν μου διακόπτει ὅλα μου τὰ λυπηρὰ αἰσθήματα. Ἐὰν ἦμην θυμώδης, ἡ μνησικακος, ὁ ἥχος ἐνὸς κώδωνος θὰ ἤρκει νὰ μ' ἐμπνεύσῃ μετριοπάθειαν καὶ πραότητα. Ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας θὰ ἦτο πρὸς ἐμέ, ὅτι ἦτο τὸ ψαλτήριον τοῦ Δαυὶδ πρὸς τὸν Σαούλ· θὰ μὲ καθυσόχαιζε. »

Καὶ μετὰ μικρὰν σιωπὴν ὁ Ναπολέων ἐξηκολούθησεν·

— « Ἐπὶ τῆς ὑπατείας μου, ἡ εὐχαρίστησίς μου ἡ μάλλον ἡ εὐδαιμονία μου ἦτο, ὅταν ἐπέστρεφα τὸ ἐσπέρας εἰς Μαλμαϊζῶν πλήρης φροντίδων κυβερνητικῶν, νὰ περιπατῶ μόνος εἰς τὸν κήπον μετὰ τὸ γεῦμα. Ἄφρηνα τὴν Ἰωσεφίναν νὰ δέχεται τὰς ἐπισκέψεις, καὶ ἔτρεχα πρὸς τὰ πλέον ἐρημα μέρη τοῦ κήπου. Πρὸς τὰς ὀκτῶ ὥρας μετὰ μεσημβρίαν, ὁ ῥαγισμένος κώδων τοῦ Ρυέλ ἐσήμαινεν. Ἐλθισμὸν παρρηθὺς καὶ φροντίδας καὶ περιπάτον διὰ νὰ χωθῶ εἰς τοὺς βᾶτους. Ἐκεῖ, στηριγμένος εἰς κανὲν δένδρον, ἤκουα μετὰ μεγίστης ἡδονῆς τὴν μουσικὴν ἐκείνην, ἡ ὁποία μὲ κατεγοήτευε πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν χορφοδίαν τῆς ἐκκλησίας μου. Ἄμα δὲ ἐπαυεν ὁ κώδων, ἄφρηνα τὴν φωνεῖάν μου καὶ ἐξηκολούθουν τὸν περιπάτόν μου, μὲ καρδίαν πλήρη αἰσθημάτων καὶ μὲ ὀφθαλμοὺς πολλάκις δακρυσμένους. Ἀς ἐξηγήσωσιν οἱ ψυχολόγοι τί ἐγίνετο τότε εἰς τὴν καρδίαν μου, καὶ ποῖον ἦτο τὸ αἷτιον τοῦ ἀποτελέσματος. Μὲ φαίνεται ὅμως ὅτι αἱ ἐντυπώσεις τῆς νεαρᾶς ἡλικίας ἡ τῶν θρησκευτικῶν δοξασιῶν τοῦ πατρικοῦ οἴκου, ἐπενεργοῦσι πολλάκις ἀκαταμαχῆτως καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν μὴ ἐχόντων προλήψεις ὡς οἱ πολλοί.

— Μεγαλειότατε, ἀπεκρίθη μὲ σέβας ὁ συνοδοιπόρος τοῦ αὐτοκράτορος, μήπως πιστεύετε τὸ πεπρωμένον;

Ὁ αὐτοκράτωρ ὕψωσεν ἀμέσως τὴν κεφαλὴν του, καὶ μὲ ἥθος δισταγμοῦ ἀπεκρίθη·

— « Ἐπροσπάθησαν, ἀγαπητέ μου, νὰ μὲ πα-

ραστήσωσι τοιοῦτον . . . Τί εἶναι οἱ ἄνθρωποι ! . . . Νοστιμούνται, προτιμοῦν τοὺς παραλογισμοὺς ἀπὸ τὰς ὀρθὰς ιδέας ! Ἡ πίστις εἰς τὸ πεπρωμένον, ἡ ἀποδέχεται τὴν ἐλευθέραν θέλησιν ἢ τὴν ἀπορρίπτει. Ἐὰν τὴν δέχεται, τί ἐστὶ λοιπὸν ἀποτέλεσμα προωρισμένον ἤδη, καὶ τὸ ὁποῖον ἐν τοσούτῳ ἡ ἐλαχίστη ἀπόφασις ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταβάλλῃ εἰς τὸ ἐπάπειρον ; Ἐὰν ἐξ ἐναντίας τὴν ἀπορρίπτῃ, τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως πως· τότε ἅμα ἔλθει τις εἰς τὸν κόσμον, ἅς μὴ κάμῃ ἄλλο τίποτε, παρὰ ἅς πᾶσι εἰς τὸ στῶμά του, καὶ ἅς μὴ φροντίζῃ παντάπασιν ! Ὅχι δὲν ὑπῆρξα ποτὲ ὁπαδὸς τοιαύτης δοξασίας !

Ἐντέθεν φαίνεται ὅτι ὁ Ναπολέων ἠρνεῖτο ὅτι ἐπίστευεν εἰς τὸ πεπρωμένον· καὶ ὁμως ἡμεῖς δι´σχυρίζομεθα ὅτι ἐπίστευεν. Εἶναι ἄλλως πολλὰ δύσκολον ὁ δραστηριώτερος, ὁ ἐξοχώτερος ἀνὴρ τῆς ἐποχῆς του, νὰ μὴ ἐπρέσβευε τὸ δόγμα τὸ ὁποῖον ἐξουθενοῖ ἢ καθιστᾷ ὅλως διόλου παθητικὴν τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν· διότι, πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσωμεν, αὐτὸς ὁ ἴδιος Ναπολέων, μὲ τὸν τρόπον μεθ' οὗ ὁμίλει περὶ τῆς εἰσαρμένης καὶ τῆς ἀκαταμαχῆτου δυνάμεως τῶν συμβεβηκότων, ἔδωκεν ἀφορμὴν νὰ διαδοθῇ ἡ γνώμη διὰ τὴν ὁποίαν παρεπονείτο σήμερον.

« Καθ' ὅλην μου τὴν ζωὴν, ἔλεγεν, ἐθυσίασα πάντα, καὶ ἡσυχίαν, καὶ συμφέροντα, καὶ εὐδαιμονίαν πρὸς χάριν τῆς εἰσαρμένης μου. »

Εἰς δὲ τὴν αὐτοκρατορίσαν Ἰωσεφίαν ἔγραφε τὴν 27 Μαρτίου 1814 τὰ ἐφεξῆς·

« Παρατήρησαι τί εἶναι ἡ εἰσαρμένη ! Εἰς τὴν μάχην τοῦ Ἀρσίς-συρ-ὠβ, ἐπροσπάθησα ὅσον ἦτο δυνατόν νὰ τύχῃ ἐνδοξὸν θάνατον, προκινδυνεύσας τὰ μέγιστα ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Ἐξετέθην ἀφειδῶς εἰς τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους. Αἱ σφαῖραι ἐπιπτον ὡς βροχὴ γύρω μου· τὰ ἐνδύματά μου ἔγειναν κόσκινον, ἀλλὰ καμμία δὲν μ' ἐπλήγωσε . . . Εἶμαι καταδικασμένος νὰ ζήσω ! »

Εἰς Λογγυὸν, ὁμίλου ἐν ἐσπέρας οἱ παρευρισκόμενοι εἰς τὴν αἴθουσάν του περὶ ὄνειρων, περὶ προκισθημάτων καὶ προοράσεων, καὶ ἐπέφερον τὰς μικροῦ λόγου ἀξίας παρατηρήσεις εἰς τὰς ὁποίας δίδουσιν ἀφορμὴν τοιοῦτου εἶδους ἀντικείμενα.

« Ὁ ἄνθρωπος ἀγαπᾷ τὰ τεράστια, εἶπεν ὁ Ναπολέων, καὶ μὲ ἀκάθεκτον ὄρμην φέρεται πρὸς αὐτά. Εἶναι μάλιστα αἰώνιως ἔτοιμος νὰ ἐγκαταλείπῃ τὰ ἀληθῆ, διὰ νὰ τρέξῃ κατόπιν ἰδανικῶν ἀντικειμένων. Παραδίδεται μόνος του εἰς χιμαῖρας. Βεβαίως πάντα εἶναι τεράστια. Φαινόμενα, κυριολεκτικῶς ὁμιλοῦντες, δὲν ὑπάρχουσι, διότι ὅλα εἶναι φαινόμενα εἰς τὴν φύσιν. Ἡ ὑπαρξὶς μου εἶναι φαινόμενον· τὸ φῶς τὸ ὁποῖον μὲ φέγγει εἶναι φαινόμενον· ὅλα τὰ πρῶτα αἷτια, ὁ νοῦς μου, αἱ δυνάμεις μου, εἶναι φαινόμενα· διότι ὅλα ταῦτα ὑπάρχουσι καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ τὰ ὀρίσωμεν. »

Περὶ τὰ τέλη Ὀκτωβρίου 1816, ὁ αὐτοκράτωρ διηγήθη μετὰ τὸ γεῦμα ἐνδόνειρον, τὸ ὁποῖον εἶδε τὴν παρελθούσαν νύκτα.—Κυρία τις μεθ' ἧς, εἶπεν, εἶχε πολλὰ ὀλίγας σχέσεις (ἡ Δούκισσα τοῦ Φέλτρ) τὸν ἐφάνη εἰς τὸν ὕπνον του καὶ τὸν εἶπεν ὅτι ἀπέθανε τὴν προτεραίαν. « Τὰ λόγια τῆς, ἐπρόσθεσεν ὁ αὐτοκράτωρ, ἦσαν καθαρωτάτα, θετικώτατα, καὶ ὅτ' ἐξῆπνησα σήμερον, τοιαύτη ἦτο ἡ προσβολή, ὥστε ἐὰν

ἐμάνθανα ὅτι ἡ κυρία αὕτη ἀπέθανε τῶνόντι, αἱ φυσικαὶ μου ιδέαι θὰ ἀνετρέποντο· θὰ ἠναγκαζόμην νὰ πιστεύσω τὰ φαντάσματα. »

Ἐξ μῆνας μετὰ ταῦτα, πλοῖον ἐρχόμενον ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, ἐλλιμένισεν εἰς τὴν ἀγίαν Ἐλένην διὰ ν' ἀποδιβάσῃ τινὰ κιβώτια περιέχοντα βιβλία διὰ τὸν αὐτοκράτορα, καθὼς καὶ ἐφημερίδας Γαλλικὰς τε καὶ Ἀγγλικὰς. Ῥίψας τὰ βλέμματα του εἰς ἓν τῶν τελευταίων φύλλων, ἐκτύπησεν ἄμέσως ὁ Ναπολέων μὲ τὴν χεῖρα τὸ μέτωπόν του καὶ εἶπεν εἰς τὸν Βερτρὰνδ·

« Πικρατήρησαι, Βερτρὰνδ, τί εἶναι ἡ σύμπτωσης ! ἐνθυμίσαι τί σ' ἔλεγα πρὸ ἐξ μηνῶν περὶ ἐνὸς ὄνειρου τὸ ὁποῖον εἶδα διὰ τὴν δούκισσαν τοῦ Φέλτρ ; Ἰδὲ λοιπὸν καὶ εἶπέ με, ἐὰν δὲν πρέπη νὰ πιστεύωμεν τὰ ὄνειρα ! »

Καὶ παρευθὺς ἐνεχείρισε τὴν ἐφημερίδα εἰς τὸν Βερτρὰνδ, ὅστις ἀνέγνωσε τὸ ἐφεξῆς ἄρθρον, φέρον χρονολογίαν τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1816. « Ἡ δούκισσα τοῦ Φέλτρ ἀπεβίωσε χθὲς μετὰ μακρὰν καὶ πολυώδυνον νόσον· ὁ θάνατός της θέλει λυπηθεῖ ὅλους τοὺς ἀληθεῖς φίλους τῆς νομιμοφροσύνης· ὁ μεγαλειότατος Βασιλεὺς Λουδοβίκος ὁ ΙΗ'. ἐνευσε ν' ἀπευθύνῃ εἰς τὸν δούκα τοῦ Φέλτρ, δι' ἐνὸς τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν τοῦ παλατιοῦ, τὰς συλλυπητηρίους ἐκφράσεις του. Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ὁ δούξ τοῦ Φέλτρ ὑπῆρξε πολὺν καιρὸν ὑπουργὸς τοῦ Βοναπάρτη. »

— « Τί σύμπτωσης ! τί σύμπτωσης ! » ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀναγνώσεως.

— « Ἀλλὰ, Μεγαλειότατε, ἀπήντησεν ὁ Βερτρὰνδ, δὲν βλέπω τί θαυμαστὸν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν· βλέπω μόνον σύμπτωσιν ὡς εἶπεν ἡ Μεγαλειότης σας, καὶ τίποτε περισσώτερον. »

— Πραγματικῶς ἔχεις δίκαιον, ἀπεκρίθη ὁ αὐτοκράτωρ· αὕτη ἡ πολύκροτος τύχη, αὕτη ἡ τύχη τὴν ὁποίαν οἱ παλαιοὶ ὠνόμαζαν θεὰν, αὕτη ἡ τύχη ἣτις μᾶς καταπλήττει καθ' ἐκάστην, δὲν μᾶς φαίνεται τόσῳ παράδοξος, τόσῳ ἀλλόκοτος, παρὰ διότι ἀγνοοῦμεν τὰ κρύφια ἀλλὰ φυσικὰ αἷτια τὰ ὁποῖα τὴν ἔφεραν, καὶ τοῦτο τὸ μυστηριώδες φθάνει διὰ νὰ πλάσῃ τὸ τεράστιον καὶ νὰ γεννήσῃ μυστήρια. »

Περὶ τὸ 1820 ὁ αὐτοκράτωρ ἤρχισε νὰ πάσχῃ ἀπὸ τὴν νόσον ἣτις τὸν ὠδήγησε μετ' ὀλίγον εἰς τὸν τάφον. Μεταξὺ ὅλων τῶν ἐορτῶν τοῦ Ναπολέοντος ὅσας ἐώρτασεν ἡ μικρὰ Γαλλικὴ ἀποικία τῆς ἀγίας Ἐλένης, ἡ κατανυκτικώτερα ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ἡ τοῦ ἐτους ἐκείνου τὴν παραμονὴν, ἥτοι τὴν 15 Αὐγούστου, ὁ αὐτοκράτωρ ἦτο βαρύνως ἀσθενὴς, καὶ οἱ πόνοι του ἀπὸ τριῶν ἐβδομάδων ἦσαν τόσον ὀρμιεῖς, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ μείνῃ εἰς τὴν κλίνην. Καὶ ὁμως, ἅμα εἶδε τοὺς φίλους καὶ τοὺς θεράποντάς του ἱσταμένους μὲ σέβας ἐνώπιον τοῦ σκίμποδος ἐφ' οὗ ἦτο ἐξηπλωμένος, ἡ φυσιογνωμία του, σκυθρωπὴ ὡς ἐκ τῶν ἠθικῶν καὶ φυσικῶν βασάνων του, ἐλαμψε παρευθὺς ὡς ἀπὸ ιδέαν τινὰ εὐτυχίας, καὶ τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας του ἀνεφάνησαν εἰς τὸ θαυραλγὲς πρόσωπόν του, ὡς ἡ ἥρις μετὰ τὴν τρικυμίαν.

— « Φίλοι μου, εἶπε, μὲ φωνὴν πλήρη γλυκύτητος, δὲν λησμονεῖτε λοιπὸν ποτὲ τὴν ἐποχὴν τὴν γόνιμον τοσούτων ἐνδόξων ἀναμνήσεων ; Σὰς εὐχαριστῶ ἀντιπροσωπεύετε ἐδῶ τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν

οικογένειάν μου, καὶ μ' εὐγνωμοσύνην δέχομαι τὰς προσφιλεῖς μου ὑποκλίσεις σας. Θὰ ἐνδυνῶ σήμερον· δὲν εἶμαι ὁ βασιλεὺς τῆς ἑορτῆς; Θὰ συγγευθῶμεν ὅλοι μας· τὸ ἀπεφάσισα.»

Περὶ τὴν ἐβδόμην ὁ Ναπολέων, ἂν καὶ μόλις βαδίζων, εἰσῆλθεν εἰς τὴν αἰθουσαν τοῦ Λογγοῦδ, ὅπου τὸν ἀνέμενον ὅλοι οἱ συνεστιάτορες· ἔπειτα θέτων ἐλαφρῶς τὸν βραχίονα τῆς Κυρίας Βερτρὰνδ ἐπὶ τοῦ ἰδικοῦ του, μετέβη εἰς τὸ ἐστιατήριον λέγων· «ὅστις μὲ ἀγαπᾷ ἄς μὲ ἀκολουθήσῃ.»

Ἐκάθισαν εἰς τὴν τράπεζαν. Οἱ μάγειροι καὶ οἱ ὑπηρέται ὑπερέβησαν ἑαυτοὺς τὴν ἡμέραν ἐκείνην. Ποτέ ἴσως συμπόσιον τόσῳ καλῶς προπαρασκευασμένον δὲν ἐδόθη εἰς Λογγοῦδ. Ἡ μαγειρική ἐμπειρία τοῦ Σανδελιέ, ἐνίκησεν ὅλας τὰς δυσκολίας αἰτίνες προήρχοντο ἀπὸ τὴν περὶ τὰ τρόφιμα ἐνδείαν τῆς νήσου. Ὁ αὐτοκράτωρ, ὅστις συνήθως πολλὰ ὀλίγον ἐπρόσεχεν εἰς τὰ τοῦ γεύματός του, ἐπήνεσε πρῶτος τὴν ἐμπειρίαν καὶ τοῦ μαγείρου καὶ τοῦ ἐπιστάτου του.

— «Μεγαλειότατε! εἶπε μὲ ζωρὰν φωνὴν ὁ Σανδελιέ, ἡ σημερινὴ ἡμέρα ἦτο ἡμέρα μάχης δι' ἡμᾶς, κατεβάλαμεν ὅλους μας τοὺς ἀγῶνας διὰ νὰ διακριθῶμεν.

— Ἐπετύχετε, καλὰ μου τέκνα,» ἀπεκρίθη μειδιῶν ὁ Ναπολέων διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὑπηρετοῦ του.

Τὸ γεῦμα ὑπῆρξεν ὅσον ἐνδέχεται χαρμύσινον. Ὁμίλησαν περὶ τῶν ἀναμνήσεων ὅσαι τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ συνεκίνησαν τὰς καρδίας τῶν λαῶν καὶ μάλιστα τῶν Γάλλων στρατιωτῶν.

«Εἶμαι βέβαιος, εἶπεν ὁ αὐτοκράτωρ, ὅτι σήμερον θὰ ἀδαιῶσαι πολλὰι φιάλαι εἰς τὴν Γαλλίαν πρὸς τιμὴν τοῦ ἁγίου Ναπολέοντος.

Καὶ ἐπὶ τῆς ἀκένωτου αὐτῆς ὕλης ἀνέφερον χίλια πράγματα, ἀνέπλασαν μυρίας ὑποθέσεις, αἱ ὁποῖαι ἐκίνησαν τὸ μειδιάμα τοῦ αὐτοκράτορος, ὅστις ἐφαίνετο πολλὰ εὐχαριστημένος· ἀλλ' ὅταν ἀργότερον ὁ λόγος ἔπεσεν εἰς τοὺς πρῶτους συστρατιώτας του, ἔδραξε μετὰ προθυμίας τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ ὁμιλήσῃ περὶ τῶν παλαιῶν στρατιωτικῶν σχέσεων του. Μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ προαίσθησις τοῦ προσεγγίζοντος τέλους του, τὴν ὁποίαν εἶχε πνίξει πρὸς ὥραν, ἐπανέλθουσα αἰφνιδίως, τὸν παρεκίνησε νὰ εἴπῃ τὰ ἐξῆς μὲ τόνον σχεδὸν θεόπνευστον·

— «Δὲν ἀπατάσθῃ, φίλοι μου, σήμερον εἶμαι καλῆτερα· ἀλλ' ὅταν ἀποθάνω θὰ ἐξαναῖδῶ τὰ καλλιηκάρια μου εἰς τὰ Ἡλύσια πεδία. Ναι, ἐξηκολούθησε μὲ δυνατωτέραν φωνὴν, ὁ Ζυνὼ, ὁ Κλέβερ, ὁ Δεζαίξ, ὁ Ζουβέρ, ὁ Δυρὼκ, ὁ Βεσιέρ, ὁ Νεῦ, ὁ Μουράτ, ὁ Μασπέας, ὁ Βερτιέ, ὅλοι θὰ ἔλθωσιν εἰς συνάντησίν μου· θὰ μὲ λαλήσωσι δι' ὅσα ἐκάμαμεν ὁμοῦ, καὶ θὰ τοὺς διηγηθῶ τὰ τελευταῖα συμβάντα τῆς ζωῆς μου. Βλέποντές με θὰ τρελλαθῶσιν ἀπὸ ἐνθουσιασμὸν καὶ δόξαν. Θὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν πολέμων μας μὲ τοὺς Σκιπίωνας, τοὺς Ἀννίβας, τοὺς Καίσαρας, τοὺς Φρεδερίκους. Ἡ συντυχία θὰ εἶναι εὐχάριστος! . . . ἐκτὸς μόνον, ἐπρόσθεσε γελῶν, ἐὰν φοβῶνται καὶ ἐκεῖ ἐπάνω τόσους μαχητὰς συσσωρευμένους.»

Ἡ μυθολογικὴ αὕτη παρέκθασις ἐφάνη ὅτι ἔδωκε νέαν δύναμιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Ναπολέοντος·

ἤρπασε ποτήριον μὲ οἶνον καμπάνειον, καὶ φέρων αὐτὸ μέχρι τοῦ μετώπου του·

— «Εἰς τὴν μνήμην, εἶπε μὲ φωνὴν βροντώδη, τῶν ἀποθανόντων στρατιωτῶν διὰ τὴν Γαλλίαν! Εἰς τὰς ἐπερχομένας γενεάς, εἰς τὴν δόξαν τῆς φιλτάτης πατρίδος μας! Εἶθε αἱ εὐχαὶ αὗται τὰς ὁποίας κάμομεν ἐπάνω εἰς τοῦτον τὸν βράχον, ν' ἀντηχήσωσι μέχρις αὐτῆς, καὶ νὰ τὴν πληροφορήσωσιν ὅτι ὁ πρῶτος τῆς στρατιώτης δὲν ἐλησμόνησεν εἰς τὴν ἐξορίαν, οὔτε τὰ χρέη του, οὔτε τὴν ἀγάπην τὴν ὁποίαν θὰ τρέφει δι' αὐτὴν μέχρι τῆς τελευταίας ἀναπνοῆς του!»

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ βιβλιοθηκᾶριος Σαιν-δενί, εἰσελθὼν ἀνήγγειλεν, εἴτε ἀπὸ ζήλον, εἴτε ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν γενικὴν χαρὰν, ὅτι οἱ Ἄγγλοι ἀξιωματικοὶ τοῦ 20 συντάγματος, εἶδον κομήτην ἐπάνω τοῦ βράχου τῆς Ἀρτέμιδος, τοῦ ὑψηλοτέρου ὄλων τῶν κρημνῶν τῆς νήσου.

— «Κομήτην! ἐφώναξεν ὁ Ναπολέων κινηθεὶς μετὰ ταχύτητος εἰς τὸ σκαμνίον του· τοιοῦτος ὑπῆρξεν ὁ πρόδρομος τοῦ θανάτου τοῦ Καίσαρος! Ἰατρεῖ, εἶπεν ἀπευθυνθεὶς πρὸς τὸν Ἀντομάρχην, δὲν βλέπετε τί εἶναι;

Ὁ ἱατρὸς ἐξῆλθεν, ἔλλειψεν ἓν τέταρτον καὶ ἐπέστρεψεν. Ἐνόσῳ ἦτον ἀπὼν ὁ αὐτοκράτωρ ἐσιώπα, καὶ ὅλοι οἱ περὶ αὐτὸν ἐσιώπων ἐπίσης.

— «Λοιπὸν, ἱατρεῖ; τὸν ἠρώτησε μὲ ζωηρότητα.

— Τίποτε, Μεγαλειότατε!

— Πῶς τίποτε; καὶ ὁ κομήτης;

— Ἐλάνθασθησαν· παρετήρησα τόσῃ ὥραν καὶ δὲν εἶδα τίποτε.

— Μὲ ἀπατάς, ἐπανέλαβεν ὁ Ναπολέων· ἔφθασα εἰς τὸ τέλος τοῦ σταδίου μου· ὅλα μὲ τὸ προμηνύουσι· μόνος σὺ ἐπιμένεις καὶ δὲν μὲ φανερόνεις τὴν ἀλήθειαν· τί θὰ καρδίσεις; Ἀλλὰ, συγχώρησόν με, ἔχω ἄδικον· μὲ εἶσαι ἀφωσικωμένος, σ' εὐχαριστῶ διὰ τὴν διάθεσίν σου. Συγχώρησόν με, ἱατρεῖ,» ἐπανέλαβε καὶ ἐκ δευτέρου ὁ αὐτοκράτωρ.

Μετὰ μικρὰν σιωπὴν, ἐξηκολούθησεν·

— «Ἐπέρασε καὶ ἡ τελευταία ἑορτὴ τοῦ ἁγίου Ναπολέοντος! Σὰς εὐχαριστῶ, φίλοι μου, διὰ τὰς εὐχὰς καὶ τὰς προσητήσεις σας. Καλὸν αὔριον.» Καὶ συντροφεύσας τὸν ἀποχαιρετισμὸν του μὲ ἀλλόκοτόν τι μειδιάμα, ἠγέρθη καὶ μετέβη εἰς τὸν θάλαμόν του. Ὅλοι οἱ παρεστῶτες συνανέχωρῃσαν· ὁ δὲ Βερτρὰνδ πλησιάσας τότε τὸν ἱατρὸν Ἀντομάρχην τὸν ἠρώτησε.

— «Τί μὲ λέγεις, ἱατρεῖ, διὰ τὸν κομήτην;

— Ὁ Καίσαρ ἀποθνήσκει, ἀπεκρίθη, καὶ ὁ ἀστὴρ ὁ προμηνύων τὸν θάνατόν του λάμπει εἰς τὸν οὐρανόν. Ἰδέ τον εἰς τὸ Ζενήθ,» καὶ ἔδειξε μὲ τὸν δάκτυλον τὴν κορυφὴν τοῦ βράχου τῆς Ἀρτέμιδος.

Ὁ Βερτρὰνδ ὕψωσε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ εἶδε τὸν λαμπρὸν ἀστέρα ὅστις ἐφαίνετο καθαρὰ ἐπὶ τοῦ γλαυκοῦ στερεώματος ὡς φωταυγὴς τις σφαῖρα.

— «Ὁ κόσμος προειδοποιεῖται!» εἶπεν ἐκ νέου ὁ Ἀντομάρχης.

— Καὶ ὁ Ναπολέων ἐπίσης, ἐπρόσθεσεν ὁ Βερτρὰνδ ἀνυψῶν μεγαγχολμῶς τὴν κεφαλὴν του. Ὁ οὐρανὸς ὁμιλεῖ!

Ὀλίγον καιρὸν μετέπειτα, ὁ αὐτοκράτωρ δὲν ὑπῆρχε πλέον!